

Drugo tako neskladno povezavo dveh elementov, ki se ne vežeta, vidim v trditvi o umetnosti, katere izdelki, izvršeni z estetskimi sredstvi, dajejo več razumu kakor srcu. Ne bi razpravljajal o tem, kako bore malo daje »Mila ptica« opravka našemu razumu, temveč hočem predvsem poudariti, da se pojma umetnosti in estetskih sredstev slabo vežeta z nečim, kar daje več opravka razumu kakor čustvu. Smisel umetnosti je čustven pretres na temelju človeške prizadetosti. Pojmi lepota, estetsko, umetnost, so pojmi za naše emotivne doživljaje, ki imajo svoj višek v doživljanju, kakršno omenja Goethe, ko opredeljuje lepoto takole: »Lepoto občutimo (čutimo!), kadar gledamo neko zakonito življenje v njegovi najvišji (najintenzivnejši) dejavnosti in popolnosti, s čimer se tudi sami, ker nagibamo k reprodukciji, čutimo ravno tako žive in presajene v najvišjo (najintenzivnejšo) dejavnost.« Življenje, ki ga gledamo v umetnosti, je dvojno: je opisovano življenje in hkrati življenje tistega, ki opisuje. Po obeh moramo biti presajeni v tako najvišjo dejavnost, kakor jo ima v mislih Goethe. To stanje pa ni nič drugega kakor tisti globlji človeški interes, o katerem tu ves čas govorim. Toda tudi ta interes je z vso svojo intenzivnostjo predvsem emocionalen. Če pa nekaj bolj zaposluje naš razum kot naše srce, očitno spada med izdelke, ki jih ni šteti med izdelke umetnosti, ki so morda literatura, morda izvrstna obrt, niso pa umetnost.

Zdi se mi, da je Kraljev predlog takega novega in »dialektičnega« pojmovanja umetnosti samo koncesija Williamsovi oziroma sodobni ameriški dramatik, pa tudi raznim pojavom v raznih literaturah in umetnostih zahodnega sveta, seveda iz strahu pred očitkom provincialnosti. Ne zdi se mi prav, bati se tega očitka do take mere. Mislim, da je tudi ta strah provincializem posebne vrste, gotovo pa je za kritiko nevarnejši od tistega, ki se mu skuša izogniti Kralj. In če se estetsko razviti svet brani zoper literaturo in umetnost, kakršnima tako širokogrudno daje odvezo Vladimir Kralj, se ju ne brani in ju ne zanika iz skrbi za usodo stare Evrope, kakor hoče misliti on, temveč iz skrbi za umetnost, za tisti njen dar, ki nam ga daje, kakor govori Goethe, kajti v današnji poplavi intelektualizma in nazovi-intelektualizma, oboroženega z glasno reklamo, z uspehi in nagradami in priznanji, se je resnično bati za darove umetnosti in za zdravi človeški okus ter za ravno tako razsodnost.

Josip Vidmar

SREČANJA

K PREVODOM IZ JAPONSKE LIRIKE

Japonska je dežela malih lepot, kot pravijo. To velja za vsa njena umetniška področja, od urejevanja cvetja v bežne lepotne harmonije, ki usahnejo v nekaj dneh, do urejevanja besed, njihovih pojmov in zvokov v pesmi, ki lahko žive stoletja. Kakor je pri urejevanju cvetja pravilo, da moraš prikazati njegovo lepoto in skrivnost stvarstva, ki se skriva za njo, s čim bolj preprostimi sredstvi — največkrat samo po troje cvetlic, bilk ali vejic — tako je tudi za japonskega lirika obvezno, ali je vsaj bilo, da pove, kar ima povedati, s čim-manjšim številom besed. *Haiku* in *tanka* sta najpomembnejši formi klasične japonske poezije; *haika*, ki je starejša kot *tanka*, sestoji iz sedemnajst zlogov, *tanka*, ki je baje stara že 1500 let, pa ima enaintrideset zlogov. *Tanka* je sestav-

ljena iz petih vrstic, ki imajo po 5, 7, 5, 7, 7 zlogov, in vsebuje največ po dvajset besed. Naj navedem nekaj primerov:

*Yo no naka wo
Nani ni tatoemu
Asoborake
Kogiyuku fune no
Ato no shiranami*

Čemu je podoben
ta svet?
Penasti sledi za ladjo,
ki je odplula
ob zori —

*Kasugano no
waka — murasaki no
surigoromo
shinoba no midare
kagiri shirarezu*

Mlade deviške rože
iz Kasuge, ve barvate moj plašč;
in divje kot one
raste v mojem srcu strast,
bohotno in venomer.

*Tsui ni yuku
Michi to wa kanete
kikishikado
kinō kyō to wa
Omowazarishi wo*

To je pot,
ki je namenjena nam vsem,
to sem že slišal,
nikoli pa nisem mislil,
da pojdem jaz sam tako kmalu po nji.

*Samo koso wa
Tskihi mo shiranu
ware narame
koromogae seshi
kefu ni ya wa aranu*

Prav zares,
popolnoma sem pozabil
na minljivost časa.
Mar nisem po navadi na ta dan
nadel poletne obleke.

*Tanoshimi wa
Asa okiudete
kinō made
Nakarishi hana no
Sakeru miru toki*

Vesel sem,
kadar zjutraj vstanem
in zagledam zunaj
cveteti rožo,
ki je včeraj še ni bilo.

To so torej štiri *tanke* ali *vake*, kakor jim tudi pravijo. Zelo so si podobne ne le po tem, da se vse drže predpisane forme, temveč tudi po vsebini in duhu, ki veje iz njih, in vendar je med prvo in zadnjo *tanko* minilo več kot tisoč let. Prvo je napisal duhovnik Mansei okoli leta 720, drugi dve plemič in pesnik Ariwara no Narihira, ki je živel dobrih sto let kasneje, četrta je vzeta iz zgodovinske romane »Ogledalo jasnine« (Masukagami), ki je nastala v 14. stoletju, zadnja pa je nastala tik pred zatonom japonske fevdalne dobe, ki se je vplekla v sredo 19. stoletja, ko so Japonsko, ki je živela od leta 1658 naprej v popolni izolaciji, znova odprli svetu. Razumljivo je, da je moral ta dogodek odločilno vplivati ne samo na strukturo japonske družbe, ki se dolga stoletja skoraj da ni spreminjala, temveč tudi na japonsko duhovno življenje. Tudi na poezijo. Če so se pesniki vse dotlej oklepali tradicionalnih form, so zdaj pod vplivom zahodnih literatur zavrgli domačo tradicijo in začeli pisati dosti bolj sproščeno. Od leta 1882, ko je izšla *Shin-tai-shi-shō* (»Zbirka pesmi v novem slogu«) pa vse do današnjih dni je japonska lirika pod stalnim in zelo globokim vplivom evropskih literatur. Navzlic temu pa zvestoba starim domačim formam in metodam ni nikoli do kraja zamrla, vsaj pri enem delu pesnikov ne. Vse kaže, da se je japonska lirika po prvi vrtoglavici in omami ob srečanju z evropskimi literarnimi formami, ki so bolj prikladne za izpovedovanje zapletenih procesov v svetu človeške osebnosti kot japonske *tanke* ali *haiku* s svojim formalističnim utesnjevanjem poetskega izraza, navzlic vsemu začela vračati k tem formam. Seveda pa je stare posode napolnila z novo vsebino. Vsebinsko, ki jo nosi s seboj nemirni dvajseti vek. Japonska je doživela v tem veku hude pretrese.

S porazom v drugi svetovni vojni, ko je ob pošastni razsvetljavi prve atomske eksplozije zgrmel na tla japonski militarizem, ki se je opiral na japonske državne in verske tradicije, je zadela deželo vzhajajočega sonca huda katastrofa; obenem pa ji je ta poraz prinesel tudi nekaj dobrega: več demokracije in z njo sprostitvev človeške osebnosti. Sprostitvev predvsem v razmerju do države, ki je dotlej suvereno razpolagala z državljanom, nikakor pa ne sprostitvev v razmerju do vsega, kar prinaša s seboj atomski vek s svojimi socialnimi, političnimi, idejnimi protislovji. Ta so ne le ostala, temveč se tako povečala, da stoji zavest sodobne Japonske sredi njih in nasproti njim vsa vznemirjena in brez moči. Ta nemoč in obup nad nemočjo, resignacija, nihilizem, včasih pa tudi upor zoper vse to — je vsebina pretežne večine sodobne japonske lirike, ki je navzlic temu, da ji nekateri zahodni poznavalci odrekajo izvirnost in pomembnost, vendarle zelo impresivna in pretresljiva izpoved duhovne stiske sodobnega japonskega človeka. V nji se oglašá svet, ki nam je daleč, pa vseeno blizu, tako da nam ni težko umeti njegove poetske govornice, ki ima kljub evropskim vplivom vendarle nekaj zelo samoniklega. Razumljivo je, da se v prevodih, posebno če ne prevajaš iz izvornika, temveč preko angleških prevodov, izgubi velik del tistega, kar daje čar originalu. Nekaj pa morda le ostane: vsebina, ki jo ta japonska lirika še ima — medtem ko je evropska poezija, ki je nanjo tako močno vplivala, dostikrat nima.

M. B.

MED KNJIGAMI

VLADIMIR KRALJ, MOŽ, KI JE STRIGEL Z UŠESI

Kraljeva novelistična zbirka *Mož, ki je strigel z ušesi** je zanimiv in obenem tudi redek pojav v naši sodobni literaturi. Izdati v šestdesetem letu življenja knjižni prvenec je prav gotovo dejanje, ki se zanj ni mogoče odločiti brez primerne poguma in brez trdne volje. Pa tudi ne brez prepričanja, da je delo vredno javne presoje in preizkušnje.

Vladimir Kralj, esejist in kritik, je kmalu po koncu vojne začel objavljati v revialnem tisku novele s kacetovskimi motivi. Te novele so zaradi svojih slogovnih, vsebinskih in idejnih kvalitet upravičeno vzbudile precejšnjo pozornost, saj so sredi konvencionalne realistične monotonije odpirale nove vidike v tako imenovani vojni tematiki. Kraljeva zbirka *Mož, ki je strigel z ušesi* širi in dopolnjuje hkrati s postumno izdajo dachauske kronike Lojza Kraigherja v letu 1962 tisto tematsko smer, ki sta jo pred leti odprla *Lesena žlica* Juša Kozaka in nekaj let kasneje roman *Onkraj pekla so ljudje* Borisa Pahorja.

Kljub tišini, v kateri so se pojavile Kraljeve novele, pa ne kaže zamolčati usode te knjige, ki ob svojem nastanku ni našla prijaznih rok. Novele so bile namreč pripravljene za natis že leta 1949. Od tedaj je preteklo že dvanajst let, a prvotni avtorjev rokopis, izgubljen v založniških in drugih predalih, ni prišel več na svetlo. Res je sicer, da se je rokopis pojavil v času, ko so razne črne slutnje kalile jasen in pravičen pogled na preživele kacetovce iz nemških taborišč. Vendar pa to ne bi smel biti razlog za nemilo in nejasno usodo avtorjevega

* Vladimir Kralj, *Mož, ki je strigel z ušesi*. Izdala Mladinska knjiga. Ljubljana 1961. Opremil Vladimir Lakovič. Str. 288.